

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sabina Debevc

Spremembe oblačilnih praks v islamu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sabina Debevc

Mentor: izr. prof. dr. Aleš Črnič

Spremembe oblačilnih praks v islamu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvaljujem se izr. prof. dr. Alešu Črničju za mentorstvo in koristne nasvete v času nastajanja diplomskega dela.

Posebna zahvala gre mojim staršem, Anici in Antonu, ki sta mi vedno nudila pravo podporo in zaupanje, ter bratu Petru, ker mi je vedno znova dokazal, da je vsak problem rešljiv, čeprav to ni takoj vidno. Hvala Mitji za spodbudne besede, potrpežljivost in smeh, ki je popestril vsak moj dan. Hvala Mateji za njen čas in trud.

Hvala sošolkam za vso njihovo pomoč in nasvete, ki so mi lajšali študijske dni. Zahvaljujem pa se tudi vsem mojim »cimrom« za nepozabna študentska leta.

Spremembe oblačilnih praks v islamu

Obstaja prepričanje, da so muslimani, še posebej muslimanske ženske, zaradi svojega načina oblačenja med najbolj prepoznavnimi verniki katerekoli religije. Pri izbiri svojih vsakodnevnih oblačil naj bi se držali nekaterih določenih napisanih in nenapisanih pravil. Mnogi se sprašujejo o izvoru teh pravil, med njimi jih nekateri iščejo v določenih verskih besedilih, drugi pa jih vidijo kot posledica predhodnih tradicij oziroma kultur. Napotki muslimanov, kako se oblačiti, segajo od povsem splošnih napotkov, ki na primer zahtevajo spodobnost, do tistih nekoliko natančnejših, ki predpisujejo točno določeno dolžino oblačil. Danes se stopnja upoštevanja teh napotil zelo spreminja oziroma se spreminjajo tradicionalne oblačilne prakse muslimanov. Precejšnje število muslimanov in muslimank v svoja vsakodnevna oblačila vključuje vse več novosti in elementov iz sodobne mode, ki jih prej niso uporabljali. Vzroki za te premike se skrivajo predvsem v različnih interpretacijah verskih besedil, ki na podlagi posameznikovega osebnega dojemanja in vplivov sodobnih družbenih procesov vodijo do številnih in raznolikih oblačilnih praks.

KLJUČNE BESEDE: islam, spremembe, islamska obleka, različne interpretacije.

Changes in islamic clothing practices

There exists a belief that Muslims and particularly Muslim women are the most recognizable among believers of any religion, mostly because of their way of dressing. In choosing their everyday clothes they stick to some certain written and unwritten rules. Many people wonder about the origin of these rules, some people seek them in certain religious texts, while others see them as a result of previous traditions and cultures. Information about how to dress range from very general guidance, for example as a require for decency, to those a bit more precise like prescribing a specific length of the garment. Today, the degree of compliance of these guidelines is changing, so the traditional clothing practices of Muslims are changing too. A significant number of muslim men and women includes more new features and elements of contemporary fashion, which they have not previously used. Causes for these movements are mostly hidden in various interpretations of religious texts on the basis of an individual's personal perceptions and impacts of contemporary social processes leading to the large variety of clothing practices.

KEY WORDS: islam, changes, islamic dress, various interpretations.

KAZALO

1 UVOD	6
2 PREPLETANJE RELIGIJSKE IDENTITETE IN MODE	8
2.1 VIDNOST ISLAMSKE VERSKE PRIPADNOSTI	9
3 PREDPISI OBLAČENJA V ISLAMU	10
3.1 TEMELJI PRAKTICIRANJA TRADICIONALNIH NAČINOV OBLAČENJA.....	10
3.1.1 <i>Viri iz korana</i>	10
3.1.2 <i>Pomen hadisov</i>	12
3.2 NAČELA IN NORME OBLAČENJA ZA MOŠKE	13
3.3 OBLAČENJE ŽENSK	16
3.3.1 <i>Pokrivanje muslimank</i>	18
4 SPREMEMBE OBLAČILNIH PRAKS	20
4.1 POSTOPNO PRILAGAJANJE MODNIM TRENDOM	22
4.2 SODOBNA ISLAMSKA MODA	23
4.2.1 <i>Kratka analiza izbranih internetnih strani</i>	27
5 RAZLOGI ZA SPREMEMBE OBLAČILNIH PRAKS	28
5.1 RAZLIČNI ODZIVI NA MODERNIZACIJO	29
5.2 GLOBALIZACIJA IN MASOVNA POTROŠNJA.....	30
6 SKLEP	31
7 LITERATURA	32
PRILOGE	35
PRILOGA A: VRSTE TRADICIONALNIH ISLAMSKIH PLAŠČEV, OBLEK IN POKRIVAL.	35
PRILOGA B: MUSLIMANSKA REVIJA EMEL.	36
PRILOGA C: RAYANNES DESIGN – ISLAMSKA SPLETNA TRGOVINA Z OBLAČILI.	37
PRILOGA Č: AL-FARAH – ISLAMSKA SPLETNA TRGOVINA Z OBLAČILI.	38

1 Uvod

Kakšen bi bil svet brez oblačil? Očitno povsem drugačen, kot je danes. Po vsej verjetnosti bi bil to svet brez predsodkov, poniževanj ali povzdigovanj; svet, kjer bi si človek spoštovanje in sprejemanje, priljubljenost in zaželenost pridobival z izpopolnjevanjem sebe in s svojimi deli (Sam 2000, 11). Vendar pa na žalost danes ni tako. Oblačila oziroma moda igra ključen statusni simbol, ki omogoča take in drugačne privilegije, na drugi strani pa tudi omejitve. Oblačila so pomemben del našega vsakdana in celotne družbe, vendar pa v resnici sploh ne vemo, zakaj se oblačimo. Niti eden od znanih odgovorov – da zavarujemo telo pred hudim mrazom, da skrijemo »tisto, kar se ne sme videti«, da se polepšamo, da »obleka naredi človeka« – ne pojasnjuje splošne potrebe po oblačenju, saj se ljudje oblačimo tudi takrat, ko obleke ne potrebujemo, in tudi, ko bi se brez nje počutili celo bolje (Sam 2000, 7). Oblačenje tako ne more biti neka nujna potreba, ampak predvsem vpliv kulture, ki nas je naučila takega vedenja.

In tudi islamska kultura oziroma religija je svoje pripadnike pripeljala do posebnega načina oblačenja, ki je izjemno prepoznaven in pogosto deležen mnogih kritik. Edinstven zunanji videz muslimanov in muslimank je dostikrat povod za vsestransko kritiko islama in njegovih načel. Čeprav so kritike vse bolj glasne, stereotipna podoba muslimanov vse bolj razširjena, vprašanje pokrivanja in zakrivanja muslimanskih žensk vse bolj pereče, pa malo ljudi vidi spremembe, s katerimi se soočajo islamski verniki pri izbiri svojih oblačil. Ravno to – predstaviti spremembe in nove oblike v oblačilnih praksah pripadnikov islamske veroizpovedi – pa je cilj mojega diplomskega dela.

V diplomskem delu se bom torej osredotočala na dokazovanje in potrjevanje sprememb oziroma razlik med tradicionalno in sodobno islamsko obleko. V začetnem delu imam namen najprej predstaviti nekaj uveljavljenih napotil, ki jih upoštevajo muslimanski verniki pri svojem načinu oblačenja. Ta predstavitev mi bo v nadaljevanju koristila za jasnejšo primerjavo med tradicionalnimi in danes vse bolj modernimi oblačilnimi praksami v islamu. Spremembe, ki se odvijajo na tem področju, so vse bolj široke in daljnosežne, zato sem se na tem mestu vprašala tudi, od kod sploh izvirajo. Zavaljo tega sem izoblikovala hipotezo, s katero bom skušala spremembe oblačilnih praks razložiti kot posledico pojava novih

interpretacij verskih besedil. Interpretacije so sicer odvisne od številnih dejavnikov, vendar pa jih bom v tem diplomskem delu omenila zgolj nekaj.

Pomemben del te diplomske naloge so tudi konkretne spremembe v načinu oblačenja, ki se odražajo v vizualni podobi muslimanskih vernikov. Sledenje zadnjim modnim trendom, vsaj do določene meje in s posebnimi prilagoditvami, postaja vse večja želja marsikatere muslimanke, pa tudi muslimana. Vsekakor so spremembe kompleksne in težko razumljive, ampak zaradi tega ne smejo biti nič manj pomembne. Tudi spremembe na tem področju dokazujejo, da se svet in ideje znotraj njega nenehno spreminjajo in na novo oblikujejo.

2 Prepletanje religijske identitete in mode

Sedanost je vse bolj usmerjena v vizualne podobe, saj ljudje veliko bolj oziroma veliko več gledamo, kot pa na primer čutimo, slišimo ali celo vohamo. Vizualna kultura, posledično pa tudi zunanji videz ljudi, sta postala prevladujoče sredstvo družbene komunikacije. Preko vizualnega izgleda se ljudje izražamo, obenem pa sprejemamo in spoznavamo druge.

Na podlagi oblačil oziroma zunanjega videza ljudje tako prepoznavamo in uvrščamo posameznike v določene skupine. Tako kot na primer ženski v visokih petah in elegantni obleki ponavadi pripišemo visok družbeni status, podobno pa lahko določenim osebam pripišemo verjetno versko pripadnost. V marsikaterih primerih religijska pripadnost bistveno vpliva na stil in izbor oblačil. Če izvzamem zgolj en preprost primer povezave med religijo in modo: nekdanj je veljalo, da so se slovenski verni kristjani za nedeljsko mašno obredje oblekli v svoja najboljša in uglajena oblačila. Poleg tega primera pa tudi islamska moda, ki vključuje svoje značilne načine oblačenja, dokazuje, da sta verska pripadnost in moda oziroma oblačenje med seboj očitno tesno povezani.

Posameznik lahko z določenim oblačilom nakaže članstvo ali pripadnost neki določeni verski skupini ali sekti (Barnard 2005, 90). Nadalje lahko »z oblačili označimo status ali položaj znotraj te skupine ali sekte, pokažemo pa tudi na moč ali globino vere« (Barnard 2005, 90). Torej k jasnejšemu prepoznavanju članov določene skupine bistveno pripomore tudi sama stopnja religijske pripadnosti oziroma verovanja, saj je le-ta ključen dejavnik pri izpolnjevanju in uresničevanju napotkov, ki jih nudi posamezna religijska doktrina.

Videti je, da raven verskega prepričanja vsaj deloma vpliva na izbiro primernih oblačil tako za ženske kot tudi za moške, vendar pa je potrebno poudariti, da ni odvisna zgolj od tega. Vedeti moramo, da se oblačilne praske odzivajo na različne globalne in lokalne družbene vplive (Kalčić 2007, 149). Moda se nenehno spreminja, v večji meri tudi zaradi vplivov globalizacije in modernizacije, kar pa ne ustvarja zgolj novih in spremenjenih stilov, ampak tudi kolektivne. Moda v praksi ni nekaj statičnega, saj je sposobna preoblikovati in na novo reinterpretirati tudi tradicionalne oblačilne prakse.

2.1 Vidnost islamske verske pripadnosti

Različne stopnje verovanja se lahko tako izražajo tudi v različnih načinih oblačenja. Stil oblačenja je na primer različen tudi med pripadniki določene veje islama. S pojmom religijske pripadnosti je na nek način povezana tudi stopnja asimilacije v tuja okolja. S tem ciljam predvsem na muslimanske skupnosti, ki v najrazličnejših državah predstavljajo versko manjšino in so zato `prisiljene` v modernizacijo oziroma prilagoditev svojega načina izražanja verske pripadnosti. Zatorej lahko rečemo, da obstaja tudi diferenciacija med oblačilnimi praksami na Bližnjem vzhodu, kjer so pritiski in vplivi mode nekoliko manjši kot v Evropi, znotraj katere vsak sleherni posameznik čuti posledice novih modnih smernic.

Čeprav so podobe muslimanov različne, večina ljudi z izredno lahkoto posameznikom pripiše ustrezno versko pripadnost. Zaradi njihovega izrazitega in izjemno opaznega načina oblačenja ter na podlagi pristranskega risanja podob s strani medijev so marsikateri muslimani na ulicah deležni očitajočih pogledov. Nemuslimanskemu svetu v največji meri prav mediji, tako tiskani kot elektronski, predstavljajo islam na dokaj negativen pristranski način, ki je poln predsodkov in irealnih dejstev (Pašić 2002, 176). V večini primerov je prav oblačenje in predvsem zakrivanje muslimanskih žensk povod za kritiko islama. Na podlagi značilnega zakrivanja žensk so z ustanovitvijo orientalskih inštitutov, pravice žensk v islamu postale izredno problematične (Pašić 2002, 136). Površne predstave o zatiranju žensk v islamu so zato v večini zasnovane zgolj na podlagi njihove zunanje podobe, ki vključuje precejšnje zakrivanje telesa, včasih celo obraza, ne zanimajo pa se za samo ozadje, razloge in vzroke takšnih oblačilnih praks. Medijske reprezentacije islama na žalost tako ne zaobsegajo celotne slike. V tem okviru se je vzpostavil tudi koncept orientalizma, ki ga islam obtožuje celo namernega lažnega prikazovanja o islamu in ga kot takšnega želi prikazati zahodnjakom (Pašić 2002, 153). Zaradi očitnih razlik med vzhodom in zahodom je vidnost in prepoznavnost islama, pa ne samo zaradi medijsko predstavljenih konceptov, ki zaobsegajo tudi področje oblačenja, izredno velika. Za islam lahko torej rečemo, da obstaja močna prepletenost med religijsko identiteto in modo oziroma oblačenjem.

3 Predpisi oblačenja v islamu

Kot velika večina religij, tudi islam svojim pripadnikom določa in podeljuje določena načela, ki naj bi jih upoštevali v življenju. Napotki in predpisi segajo tako rekoč od tistih najbolj splošnih, kot so na primer dostojno vedenje ali zaželenost dobrih dejanj, kot tudi do povsem specifičnih malenkosti, ki posegajo globoko v intimnost posameznikov. Islam tako vernikom ponuja celovita navodila za življenje, vključno z oblačili (Gilliat-Ray 2010, 229). Obstajajo torej nekakšni standardi in zahteve pri oblačenju muslimanskih žensk, in tudi moških. Osrednja načela pri oblačenju obeh spolov zahtevajo predvsem ustrezno ohlapnost, neprozornost, plemenitost, spodobnost¹ in čistost oblačil, enako pomembno pa se zdi tudi upoštevanje pravila o oblačenju, ki jasno izraža določen spol (Gilliat-Ray 2010, 229). Vendar pa naj zaenkrat ostanem zgolj pri teh splošnih napotilih, saj želim najprej razložiti sam izvor oblačilnih praks.

3.1 Temelji prakticiranja tradicionalnih načinov oblačenja

Če sprejmemo dejstvo, da muslimani in muslimanke prakticirajo določen oziroma specifičen način oblačenja, se moramo vprašati tudi, od kod te prakse izhajajo oziroma kje tiči povod za tako vedenje. Najpametneje je odgovore iskati v samih verskih besedilih, ki v prvi vrsti narekujejo obnašanje vernikov, zatem pa lahko dodamo še najrazličnejše interpretacije teh spisov. Kot glavna temelja omenjenih praks sem izpostavila predvsem dva, vpliv korana in hadisov.

3.1.1 Viri iz korana

Mnogi zatrjujejo, da lahko krivdo za oblačilne prakse muslimanov pripišemo prav njihovi osrednji verski knjigi – koranu. Koran, ki je izredno pomemben za muslimane, saj naj bi vseboval tisto, kar je Mohamed sam trdil, da mu je bilo razodeto od Alaha prek nadangela Gabrijela (Smrke 2000, 263), posredno podaja tudi nekaj napotkov za oblačenje vernikov. Povod za značilno oblačenje muslimanov naj bi bila predvsem dva koranska ajeta. Prvi izmed njiju pravi takole: »Reci vernikom, naj hodijo s spuščnim pogledom in naj pazijo na svoje

---

¹ Ang. modest: lahko prevajamo tudi kot skromen, spodoben, čednosten, sramežljiv, preprost, zmeren.

sramne dele. Tako je bolje, saj Gospod resnično ve, kaj delajo« (Koran 24: 30); drugi pa naslednje:

Vernicam reci, naj hodijo s puščenim pogledom in naj pazijo na svoje sramne dele. Naj ne dovolijo, da bi se videlo kaj od njihovega okrasja – razen tega, kar je tako ali tako zunaj. Tančice naj imajo čez prsi, svojega okrasja pa naj ne kažejo naokrog! Kazati ga smejo le svojim možem, očetom, očetom svojih mož, svojim sinovom, sinovom svojih mož, svojim bratom, sinovom svojih bratov, sinovom svojih sester, svojim prijateljicam, svojim služabnicam, moškimi, ki ne potrebujejo ženske, in otrokom, ki še ne vedo, kje ima žena sramni del. Naj ne udarjajo s stopali, da bi se slišal žvenket nakita, ki je pod obleko. Vsi pa se pokesajte pred Gospodom, o, verniki, in dosegli boste, kar želite (Koran 24: 31).

K tema dvema ajetoma, ki sta v bistvu zelo povezana in ju lahko beremo kar skupaj, pa bi za boljše razumevanje oblačilnih praks dodali tudi 59. ajet 33. sure. Ta koranski verz natančneje pravi: »O, glasnik vere! Reci svojim ženam, svojim hčeram in ženam vernikov, naj se dostojno oblačijo. Tako bodo lahko prepoznane, nihče pa jih ne bo nadlegoval. Gospod pa odpušča in je milosten« (Koran 33: 59)!

Odlomek iz 31. ajeta 24. sure jasno določa ljudi, pred katerimi mora biti ženska zakrita, vendar pa se zdi, da je to edina jasna stvar, ki jo sporoča. Pri tem ajetu je povsem preprosto opaziti raznolikost interpretacij, saj medtem ko mnogi ugotavljajo, da v njem ni uporabljenih izrazov, ki bi predpisovali zakrivanje telesa, pa drugi v istih odlomki iščejo ravno nasprotno (El Guindi v Mesarič 2004, 12). Izredno pogosto citiran in uporabljen je tudi določen del tega ajeta, in sicer: »Naj ne dovolijo, da bi se videlo kaj od njihovega okrasja – razen tega, kar je tako ali tako zunaj. Tančice naj imajo čez prsi, svojega okrasja pa naj ne kažejo naokrog!« (Koran 24: 31). Ta del učenjaki razumejo kot nekakšno razdelitev ženskega telesa v dva tipa: *ziharah*, ki predstavlja 'vidno okrasje', in *batinah*, ki se nanaša na 'skrito okrasje' in zaradi tega zahteva pokrivanje (Gabriel in Hannan 2011, 66). Vendar pa ljudje različno definirajo tudi ta omenjena izraza. Različne interpretacije in ohlapna navodila onemogočajo enotnost razumevanja ter posledično tudi prakticiranje. Dokaj splošen napotek postavlja tudi 59. ajet 33. sure. Le-ta zahteva zgolj dostojno in primerno oblačenje, ki bo muslimane delalo prepoznavne in drugačne od ostalih. Mnogi avtorji v teh navidez precej preprostih verzih vidijo »pokrivanje kot javni znak islamske identitete in preventivni ukrep pred nadlegovanjem« (Kalčić 2007, 169).

Čeprav koran velja za razkrito in dokončno besedo Boga, pa se je kljub temu pojavilo njegovo tolmačenje in interpretiranje. Tudi zgoraj omenjeni odlomki so bili deležni mnogoterih interpretacij, ki so skupaj s kulturnimi razlikami vplivale na raznolikost pokrivanja in s tem tudi celotnega načina oblačenja v različnih obdobjih in predelih sveta (Mesarič 2004, 11). Anne Sofie Roald jasno poudari, da lahko isti vir vodi do različnih interpretacij, ki so odvisne od posameznikovega splošnega razumevanja islama, od izobrazbe, osebnosti ter seveda tudi kulturnega in družbenega okolja (Roald v Mesarič 2004, 11). S tem se strinja tudi Marjana Harcet, ko pravi, da so bili in še vedno so vsi sveti spisi podvrženi interpretaciji ter da je tolmačenje le-teh določeno z bralčevim pogledom (Harcet 2007, 26).

Raznolikost interpretacij je lahko v večji meri tudi posledica tega, da koran pri oblačenju predpisuje le splošne smernice in je marsikje nejasen glede natančne oblike oblačenja in pokrivanja (Mesarič 2004, 12). Zaradi preširokih zahtev, ki jih podaja, na tem mestu dobesedno upoštevanje pisane besede skorajda ni mogoče oziroma je daleč od enostavnega (Mesarič 2004, 12). V koranu torej ni mogoče zaslediti podrobnih napotkov za oblačenje muslimanskih vernikov, v njem ne moremo iskati razlogov za tipično oblačenje moških niti ne vzrokov za zakrivanje žensk. Marko Kerševan trdi, da natančni in radikalni predpisi, ki zadevajo popolno zakrivanje obraza, ne izvirajo iz korana, ampak od nekod drugod (Kerševan 2003, 33).

3.1.2 Pomen hadisov

V islamu izredno pomembno vlogo igrajo tudi hadisi. Le-ti predstavljajo zbirke besedil, ki vsebujejo besede, dejanja in tiha odobravanja preroka Mohameda (Smrke 2000, 267). To so pripovedi, ki so bile zbrane in zapisane na podlagi pričevanj Mohamedovih tovarišev, prijateljev in privržencev (Harcet 2007, 32). Podobno kot koran, tudi hadisi ponujajo dokaj skromna navodila v oblačenju muslimanov. O tej temi govorijo zgolj nekateri hadisi, pri čemer pa še ti bolj kot oblačenju dajejo večji poudarek skromnemu in zadržanemu vedenju, pa tudi vprašanju pokrivanja žensk (Kalčič 2007, 170).

Na tem mestu bi lahko analizirala nekaj pomembnejših hadisov, ki zadevajo oblačenje muslimanov ali pa zakrivanje muslimank, vendar pa se mi zdi dosti bolj primerno, da jih prikažem in uporabim v nadaljevanju pri opisu določenih oblačilnih praks, ki temeljijo na točno določenih hadisih. Zato se tu ne bom več spuščala v podrobnosti, ampak bom zgolj še

poudarila pomen hadisov pri prakticiranju načina oblačenja in možnost za raznolike interpretacije istega besedila, kar velja tudi za koran. Nekateri tudi pravijo, da je to posledica raznolikosti islama že v samih izborih – ker prerok Mohamed ni imel nobenega moškega potomca in tudi ni določil svojega naslednika, se je že ob nastopu islama pojavilo vprašanje nasledstva oziroma vodstva, posledično pa je prišlo tudi do različnih antagonizmov, ki so botrovali nastanku več smeri, s tem pa tudi raznolikosti interpretacij (Harcet 2007, 30). Torej, koran in hadisi predstavljajo zgolj nekakšen okvir ali povod za oblačenje muslimanskih vernikov, ne pa neposredni vir za določen tip oblačenja.

3.2 Načela in norme oblačenja za moške

V islamu tako za moške kot tudi za ženske veljajo določena načela v oblačenju, vendar pa se zdi, da v večini veliko več pozornosti namenjamo oblačenju in zakrivanju muslimank kot pa oblačenju muslimanov. Kljub navidezni zapostavljenosti se tudi muslimani v svojem vsakdanjem življenju držijo določenih smernic, ki jim narekujejo izbiro oblačil. Zanimivo je, da islamski nauk v resnici nujno ne zahteva točno določenega načina oblačenja, saj naj bi že sam Mohamed trdil, da lahko muslimani svobodno izbirajo svoja oblačila, seveda v začasnih zadevah. Točno določen stil oblačenja bi pomen korana omejil na takratni čas in kraj, odredbe pa ne bi bile univerzalne. Mohamed je tudi jasno poudaril, da je dolžnost muslimanov, da ga upoštevajo, ko jim narekuje nekaj o veri, ko pa poda preprosto osebno mnenje, naj se spomnijo, da je le človek in da se tako lahko kdaj tudi zmoti. Islam torej dopušča razširjen prostor za akomodacijo potreb, okoliščin in okusov muslimanov (Gabriel in Hannan 2011, 124–125).

Kljub temu da določen tip oblačenja ni nujno zahtevan, v islamu obstajajo določene navade in tradicije, ki odlikavajo zanimiv način oblačenja. Muslimanske moške si najbrž največkrat predstavljamo v dolgih haljah, ki so ponavadi bele ali pa temnejše pastelne barve. K podobi tradicionalno oblečenega muslimani pa najbrž sodi tudi turban na glavi. Ta sicer dokaj stereotipen in ohlapen opis zunanjšega videza tipičnega muslimana v bistvu ni tako zelo zgrešen, ampak zgolj površen. Če se norm lotimo nekoliko bolj natančno, lahko rečemo, da muslimani v večini nosijo t. i. *gamez thawb*, ki je oblačilo, dolgo natanko do gležnjev in je zelo podobno halji; ali *shalwar*, ki je preprosto ohlapno oblačilo – široke hlače z elastiko

okoli pasu (Gabriel in Hannan 2011, 125). Po vsej verjetnosti večina zahodnega sveta muslimane vidi v takih ali vsaj podobnih opravah, ki pa jih je izoblikovala kultura.

Čeprav so navodila v verskih besedilih preveč splošna in nejasna, so se na njihovi podlagi oblikovale različne interpretacije, ki se sedaj kažejo v določenih smernicah za oblačenje. Nekaj načel o oblačenju ponuja spletna stran, katere nosilec je Albalagh, avtor izbranega sestavka pa je Khalid Baig. Besedilo te spletne strani sicer ne moremo jemati kot znanstveno literaturo, vendar pa sem bila zaradi pomanjkanja le-te primorana gradivo poiskati tudi v neznanstvenih virih. Sicer lahko v verodostojnost tega vira z upravičenjem dvomimo, vendar pa mislim, da je v večji meri ustrezen in skladen z dejanskimi praksami muslimanov, poleg tega pa sem med seboj primerjala še različne spletne strani in ugotovila, da se podatki med seboj dobro pokrivajo. Omenjena spletna stran poudarja predvsem štiri glavna načela pri oblačenju muslimanskih moških:

- Oblačila morajo zadostno in ustrezno zakriti telesa. Mero zakrivanja ne določajo ljudje, ampak šarija (pravne norme izpeljane iz hadisov). To načelo moški izpolnjujejo, če so zakriti od popoka do kolena. Pri tem se pojavlja tudi koncept *awrah*, ki zaobsega tiste intimne dele telesa, ki morajo biti nujno zakriti (Rahman 2003). Oblačila ne smejo biti prozorna in tesno oprijeta.
- Obleka mora delovati kot okras oziroma mora zagotoviti spodoben videz. Videz ljudi mora biti urejen in primeren.
- Obleka mora utrjevati islamsko identiteto. Obleka ne sme identificirati muslimanov, kot pripadnike drugih religij, ampak zgolj in samo kot muslimane.
- Način oblačenja se mora izogniti trem smrtnim grehom: razkazovanju, aroganci in popustljivosti/privilegijem. To pravilo je potrebno upoštevati ne samo pri oblačenju, ampak tudi pri drugih stvareh. Na tem mestu je še toliko bolj pomembno razlikovati med halal² in haram³ (Baig 2011).

K tem, še vedno dokaj splošnim navodilom lahko dodamo še nekatera druga. Dokaj značilen predpis je tudi prepoved podobnosti z žensko obleko. Tisti moški, ki posnema žensko glede oblačenja, ali pa tudi obratno, je preklet, saj to ni dovoljeno oziroma je haram. To utemeljuje prepričanje, da posnemanje nasprotnega spola v načinu oblačenja ni naravno in da lahko odpre vrata zmešnjavi in zmedi. Moški torej ne sme nositi verižic, zapestnic in uhanov.

---

² Halal pomeni dovoljeno.

³ Haram pomeni prepovedano.

Muslimanom je prepovedano nositi tudi oblačila, ki jih večinoma nosijo neverniki. Sicer prepoved podobnosti v oblačilih z neverniki ni tako zelo stroga, saj je uporaba in nošenje takih oblačil dovoljeno celo tako dolgo dokler ne kršijo pravila nečistosti (Rahman 2003).

Izredno jasno pa je navodilo o omejitvi dolžine oblačil. Le-ta naj ne bi pri moških segala nižje od njihovih gležnjev (IslamQA 2011). Eni to vidijo kot brezpredmetno, drugi pa to jemljejo zelo resno. Slednji k utemeljevanju te prakse postavljajo naslednji hadis oziroma »poročanje nekega glasnika preroka Mohameda, ki je trdil, da je Mohamed rekel naslednje: Trije so tisti, s katerimi Alah ne bo govoril na sodni dan: tisti, ki nosi oblačila nižje od gležnjev; tisti (...)« (Rahman 2003). Za muslimanske moške je prepovedano nošenje svile in zlate oziroma rumene barve, s tem pa tudi zlatega nakita, lahko pa nosijo srebrne prstane (IslamQA 2011; MerchantCircle 2009; Maqsood 2003, 232). Poleg nošenja svile in zlata moški ne smejo nositi rdečih oblačil. »Rdeča barva je tako prepovedana za moške, za ženske pa ne; prepoved pa se navezuje samo na oblačila, ki so popolnoma rdeča, saj so rdeča oblačila, ki vključujejo tudi druge barve, na primer belo in črno, dovoljena« (Rahman 2003). Šarija torej prepoveduje nošenje določenih barv, na drugi strani pa nekatere spodbuja, saj naj bi bila bela oblačila dokaj priporočljiva (IslamQA 2011). Bistveno je, da muslimani ne nosijo živahnih in kričečih barv oblačil, poleg tega pa na njihovih oblačilih ne smejo biti prisotne podobe ljudi, živali ali insektov (Muttaqun 2011).

Presenetljivo glede na že omenjeno načelo – da morajo muslimani izgledati drugače kot nemuslimani – pa je dejstvo, da lahko muslimanski moški nosijo kravato. Sicer ta element, ki je značilen predvsem za zahodni svet, lahko nosijo tudi muslimani, vendar pa je vseeno bolje, in če je le mogoče, da je ne, poleg tega pa morajo še posebej paziti, da kravata, ki jo nosijo, ni narejena iz naravne svile ter da na njej ni prepovedanih podob (Rahman 2003).

Kar se tiče spodnjega perila, velja podobno kot pri nošenju kravate, torej ne sme vsebovati ničesar prepovedanega, kot na primer podobe ljudi in živali. Pri spodnjem perilu se šarija⁴ ne vmešava pretirano in to prepušča raje navadam in tradiciji posameznikov, vendar pa je kljub temu nošenje spodnjic v določenem časovnem segmentu prepovedano. To je čas, ko se oseba udeležuje Hajja ali Umraha (torej pri romanju v Meko) (Rahman 2003).

---

⁴ Šarija oziroma šariat je t. i. islamsko pravo. »Šariatsko pravo« (šarija, šeria, šariat) je svojevrsten moralni zakonik, ki pokriva širok spekter življenja muslimanov in ima kot takšen dvojno vlogo: po eni plati predstavlja pozitivno zakonodajo, po drugi pa je temelj islamske kulture in islamske identitete« (Harcet 2007, 29).

Tudi nošenje jeansa oziroma kavbojk, podobno kot kravata, predstavlja simbol, ki naj bi ga nosili »neverniki«. Imitiranje nevernikov sicer muslimanom ni dovoljeno na podlagi že prej omenjenih načel, vendar pa so se v zagovor nošenju teh oblačil pojavile številne razlage in argumenti. Poznavalci islamskega nauka so razložili izjemo, ki muslimanom dovoljuje nošenje jeansa in drugih oblačil, ki so značilni za »nevernike«, z razlogom, da le-to dejanje koristi muslimanom. Pri tem so opozorili predvsem na težave in škodo, s katero se soočajo muslimani, ki živijo v nemuslimanskih deželah. Predvideli so, da je veliko bolje, če se tedaj muslimani ne razlikujejo od ostalih, saj bi jim to veliko bolj olajšalo življenje (Rahman 2003).

Če na kratko povzamemo, morajo muslimani nositi predvsem ohlapna, neoprijeta, dolga in netransparentna oblačila. Sicer pri moških ni nujno zakrivanje celotnega telesa, zgolj od popka do kolena, vendar pa je prvo še vedno preferirano. Glavna vodila pri oblačenju so spodobnost, skromnost, čistost, izogibanje ekstravaganci in ženstvenosti itd. Vsa ta napisana in nenapisana pravila naj bi upošteval vsak veren musliman, vendar pa kljub temu obstaja dosti odklonov od teh predpisov.

3.3 Oblačenje žensk

Na podlagi videza muslimanskih žensk se večkrat oblikuje tudi vsesplošna podoba islama. Zavaljo njihovega načina oblačenja, predvsem pa pokrivanja, jih zahodnjaki vidijo kot zatrte osebe z malo pravic in državljanskih svoboščin (Hazen 2002, 22), sicer pa so si smernice za oblačenje žensk in moških med seboj dokaj podobne, včasih celo ista načela veljajo za oba spola, čeprav je videti, da so pri izbiri svojih oblačil ženske veliko bolj omejene.

Osnovno načelo, ki naj bi ga izpolnjevala oba spola, je spodobnost. Nič novega ni, da se tudi na tem mestu pojavljajo raznolike interpretacije tega pojma, ki so posledično pripeljale do različnih oblačilnih praks muslimank, od le delnega do popolnega zakrivanja telesa in obraza. Spodobnost naj bi se nanašala na celotni videz in predpisovala obleko, ki ne privablja moške pozornosti na ženske čare (Masood 2008). Muslimanske ženske naj bi tako lahko nosile skoraj katerikoli tip oblačila, če le-ta ne privablja pozornosti na ta način, da je preveč odprto oziroma odkrito, prosojno, preozko ali prekratko. Posebna previdnost je namenjena gostoti oziroma prozornosti tkanin, ker naj bi veljala norma, da skozi obleko ne sme biti razvidna barva kože ali pa oblika telesa (Masood 2008). Ta zahteva po vsej verjetnosti izhaja iz

slavnega hadisa, ki govori o tem, kako je Aiša, žena preroka Mohameda, poročala, da je njena sestra obiskala Mohameda, medtem ko je nosila prosojna oblačila, in prav zaradi tega naj bi prerok umaknil pogled in pripomnil, da mora biti ženska pokrita v javnosti, razen obraza in rok (Gabriel in Hannan 2011, 71). V islamu zato še posebej niso priporočljive tiste tanke bluze oziroma majice, ki so značilne predvsem za zahodni garderobni sistem (Maqsood 2003, 232–233).

Islam zahteva ustrezno ohlapnost oblačil pri obeh spolih, zato nošenje tesnih oziroma oprijetih hlač ni zaželeno. Veliko bolj se zdi sprejemljiv videz, ki vključuje vrečaste hlače in dolgo majico. Taka kombinacija oblačil se imenuje *shalwar gameez* in je izredno priljubljena med številnimi muslimankami na Bližnjem vzhodu in tudi v Aziji (Maqsood 2003, 233). Ker velja za unisex oblačilo, jo nosijo tudi moški. Razlog, zakaj mora biti obleka ohlapna, je predvsem ta, da ne zarisuje oblike ženskega telesa, ki bi lahko privabil poželjive poglede, ki pa v javnosti niso primerni. Podobno kot velja za moške, da ne smejo nositi oblačil, ki so značilna za nasproten spol, to velja tudi za ženske. Prav tako pa se morajo tudi muslimanke, poleg muslimanov, truditi razlikovati od ostalih vernikov. Za te naštete predpise, morda tudi zaradi njihove splošnosti, velja, da precej variirajo glede na čas in lokacijo (Masood 2008).

Prva razlika med načinom oblačenja moških in žensk v islamu pa je ta, da je ženskam dovoljeno nositi zlato in drug nakit, medtem ko se morajo moški temu izogibati in lahko nosijo le srebrni prstane (Maqsood 2003, 232–233). Ženske lahko nosijo tudi oblačila v rdeči barvi, ki pa so za moške prepovedana (Rahman 2003). Na tem mestu je zanimiv hadis, ki sicer na posreden način določa barvo oblačil za ženske. Le-ta naj bi opisoval, kako so bile pokrite medinske ženske po razodetju koranskih ajetov o oblačenju, in sicer naj bi bile v črno, tako da bi se ločevale od nemuslimank (Kalčić 2007, 170). Tudi ženske imajo predpis o dolžini obleke, vendar pa je drugačen kot pri moških, saj je ženskam dovoljeno podaljšati svoja oblačila za eno ali dve roki dolžine od višine gležnja navzdol, torej toliko, da zakrijejo tudi stopala, ali pa da na tem mestu nadenejo zaščito pred odkrivanjem (Rahman 2003).

Kot za moške tudi za ženske koran in drugi verski spisi ne dajejo konkretnih navodil za oblačenje, ampak zgolj ponujajo nekatera precej splošna načela. Določeni napotki, ki so vseeno prisotni pri izbiri garderobe muslimanov in muslimank, so se izoblikovali predvsem na podlagi različnih interpretacij in kulturnih razlik. Ta raznolikost interpretacij pa se kaže tudi, in to še najbolj očitno, v t. i. zakrivanju oziroma odkrivanju muslimank. Popolnoma ali

deloma zakrita muslimanska ženska je še vedno najbolj prepoznavna podoba islama širom sveta. Na žalost so vse njene podobe vržene v isti koš, zato ponavadi sploh ne opazimo raznolikosti pokrivanja med muslimankami. Naglavna ruta ali dolg plašč je bistven element identitete nekaterih muslimanskih žensk, zato bom tej praksi posvetila kar novo poglavje, kjer bom skušala predstaviti osrednje načine zakrivanja ter njihove pomene.

3.3.1 Pokrivanje muslimank

Okoli naglavne rute, ki je najbolj očiten element oblačil muslimanske ženske, se vrti veliko različnih utemeljitev o njenem izvoru. Med najbolj sprejete teorije, ki govorijo o pokrivanju las in glave, je ta, ki pravi, da pri tem ne gre za islamsko novost, ampak za preprosto nadaljevanje predislamskih praks, saj naj bi že predislamski Arabci želeli svoje žen(sk)e zaščititi pred pogledi tujcev tako, da so si le-te nadele tančice in pokrivala. Ravno tako so si še pred nastopom islama ženske v hebrejski skupnosti pokrivala lase, da so s tem izražale svojo spodobnost, pokornost in pripadnost. Veljalo naj bi tudi, da so se muslimanke pri načinih oblačenja in zakrivanja zgledovale po Perzijkah in Bizantinkah, pri katerih naj bi bilo v navadi tudi pokrivanje obraza, za katero mnogi pravijo, da v koranu ni omenjeno. Na podlagi teh izsledkov razlagalci pravijo, da gre pri praksi zakrivanja obraza dosti bolj za ohranjanje tradicije kakor pa za izvorno islamsko stališče (Rippin v Harcet 2007, 62).

Zagovorniki te teorije o vplivu predhodnih tradicij trdijo, da v koranu in hadisih na nobenem mestu ni postavljenega kakršnegakoli pogoja, ki bi zahteval točno določen stil oblačenja in bi bil zato tudi obvezen (Maqsood 2003, 235). Na drugi strani pa njihovi nasprotniki izvore te prakse iščejo prav v konkretnih verskih besedilih. Za njih je izrednega pomena naslednji odlomek iz 31. ajeta 24. sure: »Naj ne dovolijo, da bi se videlo kaj od njihovega okrasja – razen tega, kar je tako ali tako zunaj« (Koran 24: 31). Veliko učenjakov na podlagi teh verzov razdeli žensko telo na dele, ki so lahko vidni in na tiste, ki morajo biti skriti, vendar pa različni avtorji različno določajo te termine. Tako na primer Imam Tabari pravi, da obstaja veliko število avtoritet, ki v tem ajetu vidijo zahtevo, da se ženske v javnosti pokrijejo, pri čemer pa so lahko vidne le roke in obraz (Tabari v Gabriel in Hannan 2011, 66). Na podlagi te interpretacije je ženskam dovoljeno, da pokažejo obraz in roke, s tem pa tudi katerikoli nakit in make-up oziroma ličila, ki so vidna na teh delih telesa, spet drugi interpretatorji pa pravijo, da zakrivanje postane obvezno, če ženske nosijo make-up ali nakit (Gabriel in Hannan 2011, 66).

O odkrivanju in zakrivanju v javnosti govori tudi že omenjen hadis⁵, v katerem naj bi prerok Mohamed rekel Asmi, da mora biti ženska v javnosti pokrita, razen obraza in rok. Kljub navidez jasnemu napotilu o zakrivanju ženskega telesa, pa so se vseeno pojavile številne kontroverzne izjave okoli omenjenega hadisa. Nekateri učenjaki tako razpravljajo in dvomijo o njegovi dejanski avtentičnosti, saj naj bi bila Asma znana po svoji veliki pobožnosti, zato si težko zamišljajo, da bi se pojavila v prosojnih oblačilih. Na podlagi teh argumentov so učenjaki, ki zatrjujejo, da je pokrivanje obraza nujno, nepopustljivi pri vprašanju verodostojnosti tega hadisa, ker po njihovem mnenju ni primeren za resno diskusijo (Gabriel in Hannan 2011, 71).

Navkljub raznolikosti interpretacij verskih spisov, pa je najbolj razširjena tista razlaga, ki pod pokrivanjem razume zgolj pokrivanje las in vratu, ne pa tudi obraza., spet nekateri drugi pravijo, da je zakrivanje obraza obvezno, najmanj pa naj bi bilo tistih, ki so mnenja, da pokrivanje sploh ne predstavlja verske obveze (Kalčić 2007 167-168). Vse te raznolike interpretacije verskih besedil se odražajo v načinih pokrivanja muslimank, ki uporabljajo različne vrste pokrival, tančic, rut ali šalov, da pokažejo svoje razumevanje teh besedil. V islamskem svetu lahko tako najdemo precejšnje število oblek, ki vsaka do določene meje pokriva žensko telo. Če začnem pri tistih najbolj prepoznanih in najkontroverznejših oblačilih oziroma plaščih, moram začeti z burko. Le-ta predstavlja najbolj zaprto oblačilo muslimanskega sveta. Značilna je predvsem za Afganistan, zato je v drugih državah dokaj redka. **Burka** je »oblačilo iz goste tkanine, ki popolnoma pokriva celotno telo, vključno z obrazom, in dopušča le majhno vidljivost skozi gosto mrežo v predelu oči« (Harcet 2007, 65). Če v Afganistanu najdemo burke, pa bomo v Iranu videli predvsem **kimarje**. To je dolg, pelerini podoben plašč, ki pokriva lase, vrat in ramena, za razliko od burke pa obraz pušča odkrit. Temu oblačilu je močno podoben **čador**, ki pa se od kimarja razlikuje le po tem, da je nekoliko daljši oziroma sega približno do gležnjev (Harcet 2007, 65–68).

Med muslimanskimi oblačili je zelo pogosta t. i. **abaja**, ki je preprosta dolga in ohlapna obleka in se nosi predvsem v Saudski Arabiji in Zalivskih državah. Na videz zelo podoben abaji je **džilbab**, vendar pa se od nje razlikuje najprej po tem, da je v zgornjem delu nekoliko

---

⁵ Hadis govori o odkrivanju rok in obraza. Omenjen je že v poglavju Oblačenje žensk. »Ta hadis, ki se pripisuje Mohamedovi najmlajši ženi Aiši, opisuje, kako je njena sestra Asma v Mohamedovo hišo vstopila v prosojnih oblačilih. Ob tej priložnosti jo je Mohamed opozoril, da lahko polnoletna ženska (tista, ki je dočakala menstruacijo), pokaže »le to«, pri čemer naj bi pokazal na svoj obraz in dlani« (Roald v Kalčić 2007, 171).

bolj podoben suknjiču kot pa ženski obleki, saj ga ponavadi krasi ovratnik. Poleg tega džilbab ni nujno iz enega kosa, lahko se nosi celo s hlačami, dolgim krilom ali pa nad majico. Obe obleki se navadno nosita v kombinaciji s hidžabom, al-amiro ali šajlo. Ti trije pojmi predstavljajo najbolj značilna muslimanska naglavna pokrivala. Prvi izmed njih – **hidžab**⁶, velja za najbolj razširjen izraz za naglavna pokrivala, ki se jih nosi v islamu. Termin se uporablja za poimenovanje rute, ki pokriva lase in vrat, obraz pa pušča odkrit. Tudi al-amira⁷ in šajla⁸ ne zakrivata obraza, od hidžaba pa se razlikujeta zgolj v nekaterih podrobnostih. Za razliko od teh omenjenih pokrival pa **nikab** pokriva obrazni del. Le-ta tako odkrit pušča le predel okoli oči, pa še ta je v primeru t. i. popolnega nikaba zagrnjen s prosojno tančico. Za lažjo predstavbo pa so omenjene obleke, plašči in pokrivala vizualno prikazani tudi v Prilogi A (Harcet 2007, 65–68).

Opisana oblačila se nam zahodnjakom lahko zdijo kot na las podobna, pa vendar se v resnici med seboj razlikujejo po tkaninah, krojih, vzorcih in tudi barvah (Harcet 2007, 65). Oblačilne prakse med muslimani so tako zelo različne, razlikujejo se v stopnji zakrivanja, po spolu in tudi starosti⁹, precej pa so odvisne tudi od lokacije. Do sedaj sem govorila predvsem o raznolikosti oblačilnih praks med muslimani, kar sem razumela kot posledico različnih interpretacije verskih besedil, sedaj pa bom v nadaljevanju spoznavala nov vidik te različnost, ki je posledica vplivov sodobnih družbenih procesov in povsem novih interpretacij, kaže pa se v nenehnih spremembah načina oblačenja muslimanskih moških in žensk.

4 Spremembe oblačilnih praks

Že na podlagi analize predpisov, ki naj bi jih muslimani upoštevali pri izbiri svojih oblačil, sem jasno poudarila pomen in vpliv raznolikosti interpretacij verskih besedil na dejanske oblačilne prakse. Predstavila sem nekaj glavnih razlag, ki utemeljujejo določen način oblačenja, vendar pa še nisem zaobsegla tistih novih, ki nastajajo v 21. stoletju s strani

---

⁶ Hidžab ne predstavlja samo določene oblike naglavnega pokrivala, ampak lahko kot pojem označuje tudi načela oblačenja in pokrivanja, ki se prevajajo v raznolike prakse oblačenja in pokrivanja. V okviru tega se nanaša na oblačenje telesa v celoti in ne le na pokrivanje las (Mesarič 2004, 14).

⁷ Al-amira je sestavljena iz dveh delov: iz glavi tesno se prilegajočega cevastega traku, ki pokriva lase in delno čelo, čezenj pa se nosi ohlapnejši in nekoliko širši cevasti trak, ki sega do ramen (Harcet 2007, 66).

⁸ Šajla je najbolj podobna preprostemu šalu. Nosi se lahko na zelo različne načine: če je dovolj široka, se lahko spne podobno kot hidžab ali pa se preprosto povezne čez glavo in nekajkrat ovije okoli vratu (Harcet 2007, 66).

⁹Na podlagi 60. ajeta 24. sure naj ženske v letih in tiste, ki ne upajo več na poroko, lahko odvrgele svoja ogrinjala. (Koran 24: 60; Harcet 2007, 65).

konkretnih posameznikov in s pomočjo širših družbenih sprememb, ki puščajo posledice tudi na lokalni ravni. Vse že globoko zakoreninjene interpretacije, ki so v preteklosti in še celo pred nekaj leti ustvarile slikovite in mnogovrstne stile oblačenja v islamu, danes dopolnjujejo in celo zamenjujejo nekatere nove. Spremembe v razumevanju verske doktrine se zatorej odražajo tudi v spremembah oblačilnih praks. Raznolikost interpretacij se večja in širi, razlogi pa se skrivajo predvsem v sodobnih družbenih pojavih, ki spreminjajo poglede, prepričanja in dejanja slehernega posameznika.

Po mnenju Walterja Hazena lahko sodobno raznolikost med muslimanskimi ženskami in njihovimi načini oblačenja pripišemo različnim faktorjem. Le-ti naj bi vključevali deželo, v kateri posameznik živi; vejo islama, kateri sledi; navade in vrednote družbe, v kateri živi, ter tudi njegovo osebno interpretacijo (Hazen 2002, 23). Podobno trdi tudi Anne Sofie Roald o praksah pokrivanja v islamu, za katere so po njenem mnenju bolj kot sami islamski viri pomembne njihove razlage oziroma razumevanje, na to pa vplivajo dejavniki, kot so razumevanje islama s strani posameznika, njegova izobrazba, osebnost in okolje, v katerem se te interpretacije odvijajo (Roald v Kalčić 2007, 171). Temu pritrjuje tudi Špela Kalčić (2007, 171), ki mnenje Roaldove zgolj še na novo ubesedili ter tako pravi, da je udejanjanje različnih načinov oblačilnih praks odvisno tako od osebnih kot tudi od družbenih dejavnikov, ki vplivajo na interpretacije in razumevanje primarnih islamskih virov s strani posameznikov.

Nove in nove interpretacije, ki slonijo na sodobnih pojavih znotraj družb, so povod za spremembe oblačilnih praks v islamu. Precej slikovit primer, ki prikazuje rezultat vseh teh družbenih procesov in novih razumevanj, je vzorec muslimanskih moških oziroma izbira njihovih oblačil, ko se odpravljajo k molitvi v mošejo. V času Jume, petkove opoldanske molitve, je večina moških oblečenih v njihova delavska oblačila oziroma v oblačila, v katerih hodijo v službo. Ta oblačila so videti urejena in primerno dolga ter ohlapna. V času Ishe, večerne vsakodnevne molitve, pa so moški videti kar precej drugače, saj so nekateri oblečeni tudi v povsem običajne Adidasove trenirke in kakšne oguljene majice. Vse več ljudi tudi pod svojimi tipičnimi tradicionalnimi oblačili nosi povsem običajna zahodnjaška oblačila, kot so na primer kavbojke in kratke majice. Muslimani pravijo tudi, da si vse več njihovih sestra želi svojega princa na belem konju v shalwar-ju in kavbojkah (Omar 2007).

Sicer lahko tudi mi ta primer interpretiramo na različne načine. Opisane spremembe v načinu oblačenja lahko razumemo kot posledico novih interpretacij verskih besedil, ki zadevajo

obnašanje v času molitve, ali pa tudi kot rezultat, ki je nastal iz povsem praktičnih razlogov, kot so udobnost in priročnost. Očitno lahko novo razumevanje odpre možnosti za širšo svobodo in izbiro v vsakdanjem življenju muslimanov. Na ta način vplivi sodobne mode, zahodnjaških modnih trendov in masovne produkcije vstopajo v svet islama.

4.1 Postopno prilagajanje modnim trendom

Sodobna moda narekuje trende skorajda vsepovsod po svetu oziroma je njene vplive čutiti na vsakem koraku, tudi v islamskem svetu. Kot vemo, se moda nenehno in neprestano spreminja ter ustvarja nove ideje, nove oblike, nove barve itd., to pa počne že od nekdaj. V nadaljevanju želim zato s pomočjo historične perspektive prikazati razvoj islamske mode oziroma njene spremembe, ki so bile posledica vpliva različnih dejavnikov, ki so tako odprle tudi možnost za nove interpretacije islamskih verskih običajev in navad.

Ob srečanjih Vzhoda in Zahoda sta se pričeli prepletati dve različni ideologiji, ki sta obsegali tudi področje mode oziroma oblačenja. Evolucionalni proces, ki je prinesel spremembe v zakrivanju oziroma oblačenju muslimanov in muslimank, naj bi se začel v nearabski Turčiji, natančneje v Istanbulu okoli leta 1830. Vzrok za uveljavljanje novih navad in običajev v oblačilnih praksah muslimanov gre brez dvoma pripisati vse močnejšemu ekonomskemu, političnemu in kulturnemu prodiranju zahodnega sveta na vzhod. Islamski svet je bil v nadaljevanju, torej še v drugi polovici devetnajstega stoletja in prvi polovici dvajsetega stoletja, zato podvržen progresivnemu zapuščanju tradicionalnih oblačil, ki so jih vse bolj zamenjevale po meri narejene obleke Zahoda. Začetek dvajsetega stoletja je na tem področju minil v znamenju sicer počasnega in ne vseobsegajočega, vendar pomembnega prehoda v 'modernejši' oblačenje muslimank, pa tudi muslimanov. Postopoma so izginjale ohlapne oziroma tradicionalne obleke, v ospredje pa so stopali elementi evropske mode, ki so jih najprej začeli prevzemati člani vladajoče elite v Egiptu že v drugi polovici devetnajstega stoletja (Stillman in Stillman 2003, 161–163).

Okoli leta 1930 je bila nekaterim ženskim oblačilom dodana popolnoma evropska inovacija žepov, v času med 1913 do 1956 pa so se ženske vse manj oblačile v bele in črne zaprte plašče. V tem kontekstu je pomembno tudi leto 1970, ko so se v islamskem svetu pojavile ne-tradicionalne barve, tuji modni vzorci in materiali oziroma različne tkanine, kot je na primer

italijanska in francoska svila. V naslednjem desetletju se je še povečalo upadanje uporabe obrazne tančice oziroma rute, čeprav določena pokrivala še vedno ostajajo izredno cenjena, vendar pa se pod njimi v večini nosijo moderna evropska oblačila (Stillman in Stillman 2003, 167–170).

Glede na to bi lahko rekli, da se je pred približno dvema stoletjema ob kontaktu z zahodom začel vpliv na tradicionalni islamski garderobni sistem. Danes pa je vidna dokaj močna diferenciacija v oblačilnih praksah muslimanov na različnih območjih. Na primer muslimani v kozmopolitanskih evropskih in ameriških mestih svoja tradicionalna oblačila veliko bolj prilagajajo sodobnim modnim trendom, v večini nosijo barvne in okrasne šale oziroma rute ter uporabljajo najrazličnejše in zanimive tehnike zavezovanja le-teh, medtem ko je arabski polotok območje, kjer se je najbolj uspešno ohranil tradicionalen stil oblek. Kljub temu tudi tam tuji diplomati nosijo moderne poslovne obleke, izobražene ženske pa zadnjo evropsko modo pod njihovimi pokrivali. Celo konzervativna islamska obleka je na nek način moderna in pogosto vključuje določene elemente zahodnih oblek, izjema je le obrazna tančica. Resnično tradicionalne obleke so prisotne predvsem še ob različnih svečanih priložnosti in samih verskih obredih (Stillman in Stillman 2003, 168–172).

Sodobne oblačilne prakse muslimanov so torej tudi posledica soočenja Zahoda in Vzhoda, tradicije in sprememb. Trk različnih načel je tako pripeljal do posebnega načina oblačenja, ki skuša vključevati tako novo kot tudi staro, in prav zaradi tega se mi zdi islamska moda zelo zanimiva. Sicer se islam še vedno trudi regulirati in uravnavati vplive, ki prihajajo iz Zahoda, s tem ko skuša spremembe ovrednotiti in oceniti po lastnih kriterijih, kar pa na drugi strani onemogoča radikalne spremembe. V boju za obstanek svojih vrednot se torej spreminja tudi sam islam, saj sprejema novosti in posledično reinterpretira lastna načela.

4.2 Sodobna islamska moda

Vsestranski vplivi svetovne sodobne mode so z različnimi prilagoditvami oziroma interpretacijami v islamu pripeljali do prav posebne vrste mode – islamske mode. Le-ta naj bi predstavljala kombinacijo, ki vključuje nekatere elemente sodobne mode in obenem upošteva določene tradicionalne predpise oblačenja. Sodobna islamska moda oziroma sodobne

oblačilne prakse muslimanov in muslimank so tudi jasen dokaz za spremembe v interpretacijah verskih besedil.

Islamska moda je v sodobnem svetu dokaj izrazito vidna oziroma opazna, predvsem zaradi vključevanja tradicionalnih elementov v vsakdanji videz. To religiozno utemeljeno prepoznavanje naredi muslimane dostikrat tarče v večini nezaželene pozornosti, pojavlja pa se tudi kot vir javnih sporov v politiki, medijih, pravu itd. (Tarlo 2009, 1). Ženske so tako z nošenjem šalov oziroma rut, s katerimi vizualno izražajo svojo vero, pogosto v ospredju povečane vidnosti. Nič kaj drugače ni s tradicionalno oblečenimi muslimani, ki s svojimi dolgimi in širokimi oblekami ter s turbani na glavi včasih ljudi pripravijo do očitajočih pogledov. Zaradi tega pogosto prihaja tudi do napetosti in diskriminacij (Harcet 2007, 67). Islamske oblačilne prakse so danes na ta način podvržene velikim transformacijam s strani lokalnih in globalnih socialnih, religijskih in političnih sil. Predvsem je koncept oziroma uporaba tančice sporen za različne sodobne ideologije (npr. prepoved nošenja burk v Franciji).

Kljub povečani pozornosti in predpostavki, da islam ponuja ekstremno strog okvir in napotke za oblačenje muslimanov, je na Zahodu mogoče opaziti precejšnjo raznolikost muslimanskih oblek. Primer multikulturnih britanskih ulic dokazuje, da je potrebno popularno medijsko predstavo muslimank, odetih v črno, jemati z določeno mero distance. Zgodovina, kolonizacija, moda, reforme, interakcije z različnimi ljudmi, družinska preteklost, migracije in nove ideologije so vzpostavile pogoje ter možnosti za eksperimentiranje s tradicionalnimi oblačili muslimanov. V Veliki Britaniji je tako mogoče pogosto opaziti »modna muslimanska dekleta, ki kot ostale njihove vrstnice nosijo najnovejše kavbojke, jakne, obleke, krila in tope, edina njihova značilnost, ki jih identificira kot muslimanke, je pogosto zgolj ruta oziroma šal, pa tudi pri tem je mogoče najti veliko pestrosti« (Tarlo 2009, 1). V bistvu so te rute na eni strani zaradi svoje izrazite pomembnosti in na drugi strani zaradi raznolikega obsega barv in tekstur ter uporabe različnih tehnik zavezovanja, ki zamenjujejo monotonost, postale nova oblika muslimanske umetnosti in s tem tudi kulture. Videz muslimank je tako močno osredotočen na odsotnost ali prisotnost rute, da je videti, kot da je ostali oziroma celotni videz ženske tako rekoč nepomemben. Vendar realnost pravi prav nasprotno, saj naj bi se rute nikoli nosile izolirano od ostalih delov oblačila, ker lahko zgolj vse stvari skupaj tvorijo določen videz (Tarlo 2009, 1–10).

Razvoj islamske mode tako najbolj uspešno razvijajo mlade muslimanke v Veliki Britaniji, saj znajo na izjemne načine usklajevati modno/moderno in verno/spodobno. Za nekatere med njimi islamska moda pomeni nositi moderna oblačila na islamski način, kar pomeni, da ta oblačila nosijo v skladu z interpretacijami zahtev o pokrivanju. Za druge to preprosto pomeni, da svoja oblačila izberejo iz nove kolekcije oblačil oblikovanih in označenih kot islamska moda. Za mnoge pa pomeni kombinacijo obojega. V bistvu pa sploh ni pomembno, kako ženske razumejo islamsko modo, saj je njihova izbira oblačila danes zelo široka. Ženske, ki se torej želijo obleči modno in obenem 'islamsko', imajo na voljo široko paleto možnosti. Odločajo se med obsežnimi in raznolikimi materiali, obenem pa tudi med oblikami. Poleg samih butikov, ki prodajajo islamska modna oblačila, pa znajo dekleta in ženske tudi same poiskati primerne obleke po svojem okusu. V pomoč so jim celo revije, med njimi sta najbolj znani *Emel* in *Sisters*, različni blogi, ki govorijo o modnem nošenju hijaba, diskusijski forumi, ki podajajo nasvete za oblačenje, narašča pa tudi število spletnih trgovin, ki se kvalificirajo kot islamske. Za širjenje priljubljenosti in prepoznavnosti islamske mode sta pomembna tudi dva dogodka, in sicer slavna sejma, imenovana *IslamExpo* in *GPU* (*Global Peace and Unity*). Oba se vsako leto odvijata v Londonu in privabita na tisoče muslimanov iz celotne Velike Britanije. Sejma ponujata neskončno število dobrin, ki veljajo za pretežno muslimanske, med njimi tudi oblačila po zadnjih trendih. V sklopu sejma *IslamExpo* se je v letu 2008 odvijala celo modna revija, na kateri so predstavili modna islamska oblačila in dodatke (Tarlo 2010, 189–191).

Če je islamska moda v Veliki Britaniji tako cvetoča, pa kaj takega ne moremo reči za Bližnji vzhod in Severno Afriko, kjer se nekateri še vedno zavzemajo za avtentični islam, pa vendar se tudi tam dogajajo, sicer malenkostne, a vendar pomembne spremembe. Pri tem imajo ključno vlogo vsekakor različne interpretacije, ki so v tem primeru odvisne od stopnje verovanja in okoliščin, saj očitno obstaja velika razlika med prakticiranjem novih oblačilnih praks v državah, kjer je islam prevladujoča religija, in tam, kjer je le manjšinska (Tarlo 2010, 5–7).

Raznolikost v oblačenju med muslimankami po svetu vidita tudi Yedida Stillman in Norman Stillman. V njuni knjigi jasno poudarita, da konzervativno tradicionalno obleko v večini nosijo zgolj še v Saudski Arabiji in nekaterih ostalih zalivskih državah, medtem ko je v večini arabskih držav takšna obleka zgolj oblačilo določenih segmentov populacije ali pa se jo nosi le na kakšnih javnih, pa morda tudi na zasebnih praznovanjih verskih praznikov. Poleg tega

pa pravita, da se dokaj očitno spreminja tudi tradicionalna obleka, saj vsebuje vse več elementov tipične zahodnjaške obleke (Stillman in Stillman 2003, 161).

Diferenciacijo oblačilnih praks muslimanov in muslimank po svetu pa poudarjata tudi Theodore Gabriel in Rabiha Hannan. Sicer najprej poudarita raznolikost že nekaterih globoko uveljavljenih oblačilnih praks (čador, burka itd.), ki so nastale zaradi različnega razumevanja verskih spisov, v nadaljevanju pa še dodajata, da obstaja še prav posebna razlika med načini oblačenja muslimank v arabskem svetu in tistimi v Veliki Britaniji. Slednja naj bi nosila precej drugačna oblačila, ki so še posebej praktična in primerna za muhasto britansko vreme. Prav tako naj bi se v zahodnjaških stilih oblačil dokaj udobno počutili muslimanski moški (Gabriel in Hannan 2011, 125).

Poleg Emme Tarlo torej obstajajo tudi drugi avtorji, ki kažejo na to, da sodobna islamska obleka uvaja in dodaja novosti. Le-te se kažejo v izginjanju monotonosti in pustosti, saj so obleke videti vse bolj barvite, poleg tega niso več nujno tako ohlapne, kar pomeni, da so vpeljeni tudi novi kroji oziroma oblike. Novi so tudi modni dodatki, materiali, načini zavezovanja rut in ostale podrobnosti, ki na koncu naredijo islamsko obleko moderno (Tarlo 2010).

Zdi se, da v tem konceptu izpuščam spremembe, ki se dogajajo v oblačilnih praksah muslimanov, vendar pa imam za to upravičen razlog. Zaradi že večkrat omenjene povečane vidnosti in pozornosti na žensko v islamu se dokaj malo govori o samih moških. Brez dvoma tudi oni doživljajo transformacije v načinih oblačenja, ampak le-te niso tako očitne, razlog za to pa je lahko manjša kontroverznost tradicionalnih oblačil. Dokaz, da potencialni trg islamske urbane mode ni rezerviran samo za ženske, je lahko že primer moške kolekcije moderno zasnovanih tipičnih muslimanskih oblačil, imenovanih *thobes*¹⁰. Oblikovalec muslimanskega porekla, Faisal, je to vrsto oblačil pričel oblikovati v letu 2006, dve leti kasneje pa je to verzijo oblačil predstavil tudi na sejmih IslamExpo in GPU. Najbolj zanimivo pri tem pa je, da se je oblikovalec odločil za preoblikovanje teh tradicionalnih oblačil zaradi njihovega izginjanja iz garderob britanskih muslimanov. Faisal je tako želel ta oblačila narediti moderna, da bi jih muslimani spet z zadovoljstvom nosili. Ta primer sodobne islamske moške mode jasno slika podobo na muslimanskih ulicah, ko se vrača nazaj k

---

¹⁰ Thobes (thobe v ed.) so oblačila z dolgimi rokavi, ki segajo do gležnjev.

tradicionalnemu, kar pomeni, da se tam muslimani precej več oblačijo v običajna zahodnjaška oblačila kot pa v tradicionalno islamska (Tarlo 2010, 214).

Če sklenemo, lahko rečemo, da kjerkoli so ljudje locirani, imajo dostop do najrazličnejših podob, idej in dobrin, ki prihajajo od drugod, to pa lahko vodi h kompleksnemu preoblikovanju muslimanskih praks oblačenja po vsem svetu (Tarlo 2009, 6). Muslimani kljub navidez strogim zahtevam svoje religije sprejemajo novosti in spremembe, jih interpretirajo in preoblikujejo ter ne nazadnje prilagodijo svojih načelom in potrebam. Islam iz te perspektive torej predstavlja združitev ali, bolje, približevanje dveh nasprotnih pojmov, tradicionalnega in modernega, lahko rečemo tudi globalnega in lokalnega.

4.2.1 Kratka analiza izbranih internetnih strani

Za analizo sodobne islamske mode sem si izbrala tri spletne strani, ki ponujajo in prikazujejo to zvrst mode. Prva izmed njih je znana muslimanska revija Emel¹¹ (dostopna je tudi na spletu), ki značilno predstavlja življenjski stil sodobnih muslimanov in muslimank. Vsebinsko revija zaobsega tudi področje mode, znotraj katerega podaja veliko nasvetov in namigov za moderni, ampak obenem tudi spodoben videz muslimanov. Že posamezni podnaslovi (npr.: »*Veiled Elegance*« in »*Draped in Elegance*« – zaviti v eleganco; »*Modestyle*« – spodoben stil) določenih člankov nam dokaj očitno nakazujejo, da prikazujejo primere islamske mode. Oblačila so navidez zelo moderna, barvita, prisotni so tudi številni vzorci in usklajene barvne kombinacije, vendar pa nobena izmed njih niso tesno oprijeta ali prekratka, v bistvu zakrivajo večino telesa. Ženske, ki predstavljajo določene kreacije, so tako oblečene v oblačila, ki po večini segajo do stopal, imajo dolge rokave in naglavna pokrivala, ki pokrivajo lase. Ženske torej nosijo hijab, vendar je tudi ta videti zelo moderen, saj je vedno barvno usklajen z ostalimi oblačili, poleg tega pa je vedno zanimivo zavezan oziroma pritrjen. Zaradi pomembne vloge, ki jo igra ta element pri oblikovanju islamske identitete, v tej reviji predstavljajo tudi t. i. *hijab modo*, ki postaja vse bolj razširjena. Nekaj slik iz omenjene spletne strani je prikazanih tudi v Prilogi B (Emel).

Druga izbrana spletna stran pa je v bistvu spletna trgovina z muslimanskimi oblačili, imenovana Rayannes Design. Slogan te spletne trgovine, ki se natančneje glasi »*The Art of*

---

¹¹ Revija Emel je dostopna tudi na spletu.

Modest and Style« (Umetnost spodobnosti in stila), že jasno nakazuje, kakšno vrsto oblačil ponuja. Tako lahko na tem spletnem mestu najdemo različne kategorije oblačil, od zanimivih tradicionalnih oblačil, imenovanih abaja, ki morda zaradi različnih vzorcev in dodatkov niso videti več tako zelo tradicionalna, do povsem običajnih tunik in podaljšanih majic, ki bi jih po možnosti oblekla tudi kakšna nemuslimanka (primer je prikazan tudi v Prilogi C). Tudi na tej spletni strani vse ženske nosijo hijab in prav tako v posebni kategoriji ponujajo najrazličnejše hijabe, ki so na voljo v številnih barvah, oblikah in materialih (Rayannes Design).

Za tretjo spletno stran pa sem prav tako izbrala spletno trgovino, saj se ravno v tem načinu najbolj jasno kažejo elementi sprememb tradicionalnih oblačilnih praks in navad. Tudi ta spletna trgovina, imenovana Al-Farah, muslimankam in muslimanom ponuja nova, modna in spodobna islamska oblačila. Na tej spletni strani lahko muslimanske ženske najdejo najrazličnejše hijabe, abaje, dolge jakne in krila ter podaljšane majice (primeri nekaterih izmed njih so prikazani tudi v Prilogi Č). Zaradi večje barvitosti, raznolikosti modelov in ostalih malenkosti, kot so zanimivi ovratniki ali pasovi, so ta oblačila videti precej drugače ob tradicionalnih širokih, dolgih in pustih oblačil (Al-Farah).

5 Razlogi za spremembe oblačilnih praks

Kot sem že prikazala, naj bi bila raznolikost med že uveljavljenimi¹² načini oblačenja predvsem posledica različnih interpretacij verskih besedil, saj le-ta podajajo zgolj ohlapna navodila na tem področju. Take in drugačne interpretacije, ki še danes ustvarjajo razlike med oblačilnimi praksami muslimanov, so se tako lahko oblikovale na podlagi različnih dejavnikov. Nekateri¹³ avtorji med njih uvrščajo predvsem osebno dožemanje in določene družbene procese. Na podlagi teh mnenj sem tudi sama v nadaljevanju izpeljala nekaj konkretnih vzrokov za to raznoliko tolmačenje. Poleg lokacije, ki jasno odlikava razliko med modernimi in tradicionalnimi načini oblačenja (raznolikost praks med britanskimi muslimankami in muslimankami v Afganistanu, ki v večji meri še vedno nosijo burke), osebnih dožemanj in navad kulture bi rada izpostavila zgolj še dva druga, ki po mojem mnenju močno vplivata na stopnjo sprejemanja prilagoditev in novosti v tradicionalnih praksah

---

¹² Tu ciljam predvsem na razlike med tradicionalnimi oblačili muslimank (burka, čador, kimar itd.), in muslimanov.

¹³ Walter Hazen (2002, 23), Anne Sofie Roald (v Kalčič 2007, 171) in Špela Kalčič (2007, 171). Njihovi citati so uporabljeni že v drugem odstavku poglavja z naslovom *Spremembe oblačilnih praks*.

muslimanov in muslimank. Pojav raznolikih oblačilnih praks lahko po mojem mnenju razumemo tudi kot posledico različnih odzivov muslimanov na modernizacijo in globalizacijo oziroma masovno potrošnjo. K njima bi lahko uvrstila še proces sekularizacije, vendar pa sta moje mnenje o vplivu tega procesa na preoblikovanje oblačilnih praks v islamu razdrla Suad Joseph in Afsaneh Najmabadi, ko pravita, da le-ta, če ga razumemo kot politično ideologijo, katere namen je odstraniti religijo iz javnega političnega življenja v arabskih deželah v zgodnjem 21. stoletju, ne uspeva preveč dobro (Joseph in Najmabadi 2005, 725).

5.1 Različni odzivi na modernizacijo

Kot obstajajo različne veje islama, tako obstajajo tudi različne skupine oziroma reakcije muslimanov na sindrom pojavov, ki jih zajemamo s pojmom modernizacija. Reakcije so v najširšem smislu sprejemalne ali pa odklonile, izražajo pa se skozi osebe, gibanja in politične ureditve, torej očitno tudi skozi islamske oblačilne prakse (Smrke 2000, 279–280).

Marjan Smrke v svoji knjigi *Svetovne religije* pravi, da so reakcije na modernizacijo v muslimanskem svetu dosti bolj kompleksne in burne kot na Zahodu, vendar pa kljub temu reakcije razdeli zgolj v dve skupini. Prvo izmed njih predstavljajo radikalni islamisti, ki zahtevajo 'vrnitev h koreninam' (k tradicionalnim vrednotam in verovanju), k enotnosti vere in politične organizacije. Po njihovem mnenju je posodobitev islama možna zgolj na način islamizacije modernosti. Na drugi strani pa se pojavljajo muslimani, ki kritizirajo slepo sprejemanje tradicije, ker verjamejo, da se mora koran razlagati po duhu in ne dobesedno, s tem pa krepko sprejemajo posodabljanje islama. Zavzemajo se tudi za večjo neodvisnost države od vere oziroma islama, za sekularno izobraževanje, za pravice in svoboščine žensk. Njihovi ideali so se v največji meri uresničili v modernizacijski revoluciji v Turčiji leta 1923. Takrat je tedanji voditelj ločil državo in religijo na podlagi različnih ukrepov, med katerimi je eden prepovedoval tudi nošenje verskih oblačil zunaj mošej. Na podlagi tega precej radikalnega ukrepa lahko sklepamo, da je ta skupina muslimanov precej bolj dovzetna in sprejemljiva za spremembe tudi na področju oblačilnih praks (Smrke 2000, 280–281).

Intenzivnost sprejemanja modernosti se kaže v velikih in majhnih stvareh, od sprejetja demokratične politične ureditve do nošenja sodobnih modnih trendov.

5.2 Globalizacija in masovna potrošnja

Globalizacija je fenomen sodobnega sveta, ki prežema že skorajda vse pore naših vsakdanjih življenj. Pomeni »intenzivno rast, vseobsežno povezovanje in soodvisnost vseh delov sveta ter družbenega življenja v njem« (Flere 1999, 262). V sklopu globalizacije se dogaja tudi masovna potrošnja, ki v določenih segmentih vpliva tudi na islamski svet. Z veliko razpoložljivostjo in dostopnostjo širokega spektra diferenciranih proizvodov oziroma dobrin (v tem primeru ciljam predvsem na dostopnost novih materialov, barv, modnih revij itd.), ki v bistvu daleč presegajo potrošnikove osnovne potrebe, ta proces tudi muslimanom ponuja nove možnosti, ideje za napredek in reinterpretacijo njihovih življenj (Pink 2009, ix).

Masovna potrošnja, ki je v bistvu posledica procesa globalizacije, omogoča širjene globalnih in tudi marsikaterih lokalnih produktov v številne kraje širom sveta. Na ta način so določenim skupinam ljudi dostopne oziroma dosegljive stvari, ki jih morda brez sodobnih družbenih pojavov sploh ne bi poznali. Zaradi vse te obsežne ponudbe blaga in storitev tudi muslimanske družbe predvsem v zadnjih dveh desetletjih doživljajo velikanske transformacije. Povečana prisotnost globalnih potrošniških dobrin imajo velik vpliv na podobno urbanih mest, oglaševanje, socialno stratifikacijo in, kar je v tem kontekstu najpomembnejše, vpliv na spremembe življenjskih stilov, med katere spadajo tudi oblačilne prakse (Pink 2009, xi).

Ponudba tekstila in modnih dodatkov se je v islamskem svetu povečala prav zaradi vpliva globalizacije, ki je nadalje omogočil masovno potrošnjo, vendar pa so od same stopnje vpliva odvisne dejanske spremembe v načinu oblačenja muslimanov. Torej lahko predvidevamo, da bo prisotnost globalnih produktov v državah, kjer še vedno vlada strogo islamsko pravo, precej manjša kot pa v tistih, ki svojim državljanov ne vsiljujejo tako strogih načel muslimanske vere. Različne stopnje vpliva globalizacije ustvarjajo diferenciacijo med današnjimi oblačilnimi navadami muslimanov.

6 Sklep

Spremembe oblačilnih praks v islamu se kažejo v različnih oblikah, od uporabe novih krojev do inovativnih in zanimivih načinov zavezovanja naglavnih rut. Videti je, da se zunanji videz oziroma stili oblačenja muslimanskih vernikov premika od tradicionalnega k modernemu. Načini oblačenja nekaterih muslimanov tako vključujejo vse več elementov sodobne zahodnjaške mode, obenem pa vse redkeje sledijo starim uveljavljenim oblačilnim kodom, ki so se v islamu izoblikovali skozi čas.

K tem spremembam so močno pripomogle nove in raznolike interpretacije izvirnih verskih besedil. Verniki imajo danes možnost razumeti načela religijske doktrine na različne načine, delno tudi zaradi številnih družbenih procesov, kot sta na primer globalizacija in masovna potrošnja, ki ponujata širok spekter dobrin in seveda tudi novih idej. Poleg omenjenih tudi ostali procesi z različnimi stopnjami vpliva ustvarijo posebno atmosfero oziroma okolje, ki lahko posredno, včasih pa tudi neposredno vpliva na posameznikova dojetanja sveta.

V celotnem diplomskem delu sem se tako osredotočala predvsem na spremembe, ki naj bi se navidez dogajale v eni smeri, torej od tradicionalnih k bolj heterogenim oziroma modernim. Kot sem dokazala v tej diplomski nalogi, se v večini primerov razmere res odvijajo tako, vendar pa morda ne čisto povsod. Zavedati se je potrebno, da ponekod obstajajo tudi obratni procesi oziroma procesi retradicionalizacije ali, kot pravi Kalčičeva (2007, 233), revitalizacije.

Procesi retradicionalizacije oblačilnih praks so bili na primer najbolj vidni v Iranu po islamski revolucije ajatole Homeinija (Lipušček 1982), v Bosni po zadnjih vojnah, ne dolgo nazaj pa tudi v Turčiji in celo med Bošnjaki v Sloveniji. O revitalizaciji med slednjimi jasno govori Špela Kalčič (2007, 236–239), ki današnje vračanje pokrivanja med mlajšimi generacijami, predvsem med ženskami v dvajsetih in tridesetih letih, vidi kot odslikavo procesov v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja na Bližnjem vzhodu. V obeh obdobjih so novi oblačilni kodi postali izraz novega političnega prepričanja.

Spremembe v oblačilnih praksah muslimanov, ki se odvijajo naproti modernemu, so sicer zelo očitne, a kot dokazujejo procesi retradicionalizacije, ne edine pomembne v tem kontekstu.

7 Literatura

Al-Farah. Dostopno prek: <http://al-farah.com> (19. julij 2011).

Baig, Khalid. 2011. *The Islamic Dress Code*. Dostopno prek: http://www.albalagh.net/food_for_thought/dress.shtml (30. junij 2011).

Barnard, Malcom. 2005. *Moda kot sporazumevanje*. Ljubljana: Sophia.

Emel. Dostopno prek: <http://www.emel.com> (22. julij 2011).

Flere, Sergej. 1999. *Sociologija*. Maribor: Pravna fakulteta.

Gabriel, Theodore in Rabiha Hannan. 2011. *Islam and the Veil: Theoretical and Regional Contexts*. London, New York: Continuum International Publishing Group. Dostopno prek: Google Books.

Gilliat-Ray, Sophie. 2010. *Muslims in Britain: An Introduction*. New York: Cambridge University Press. Dostopno prek: Google Books.

Harcet, Marjana. 2007. *Alahove neveste : med podrejenostjo in avtonomijo*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij.

Hazen, Walter. 2002. *Inside Islam*. Dayton: Lorenz Educational Press. Dostopno prek: Google Books.

IslamQA. 2011. *Men`s Dress Code*. Dostopno prek: <http://www.islam-qa.com/en/ref/36891> (23. julij 2011).

Islam Threat. 2011. *Muslim Women`s Clothing*. Dostopno prek: http://islamthreat.com/muslim_women_clothing.html (8. julij 2011).

Joseph, Suad in Afsaneh Najmabadi. 2005. *Encyclopedia of Women & Islamic Cultures: Family, law, and politics*. Leiden: Brill.

Kalčič, Špela. 2007. *Nisem jaz Barbika: oblačilne praske, islam in identitetni procesi med Bošnjaki v Sloveniji*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

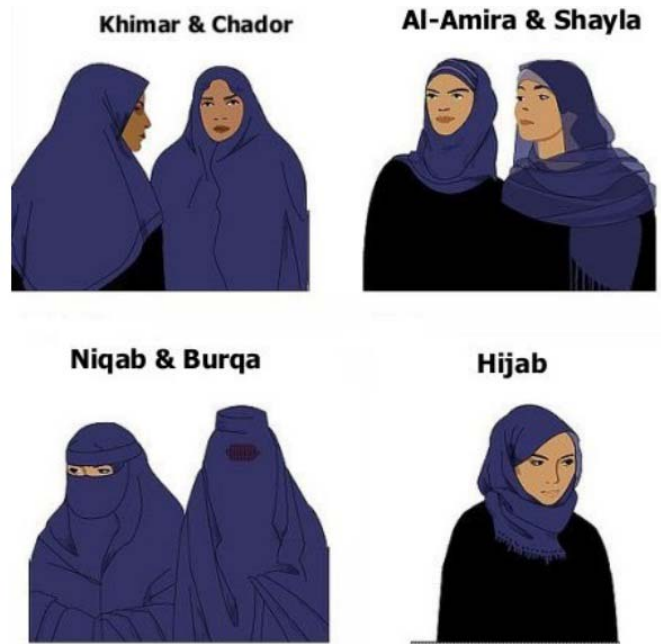
- Kerševan, Marko. 2004. *Koran: o Koranu, Bogu, islamu---*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Koran*. 2004. Tržič: Učila International.
- Lipušček, Uroš. 1982. *Iran proti Iranu: islam – revolucija – Homeini*. Ljubljana: Borec.
- Maqsood, Ruqaiyyah Waris. 2003. *Islam*. London: Hodder & Stoughton.
- Masood, Yasser. 2008. *The Muslim Woman's Dress*. Dostopno prek: <http://www.institutealislam.com/the-muslim-womans-dress-by-dr-jamal-a-badawi/> (14. julij 2011).
- MerchantCircle. 2009. *Islamic Dress for Men: Yes there are Clothing Restrictions for Men*. Dostopno prek: <http://www.merchantcircle.com/blogs/Odds.And.Ends.Islamic.Store.770-931-4939/2009/7/Islamic-Dress-for-Men-Yes-there-are-Clothing-Restrictions-for-Men/302619> (23. julij 2011).
- Mesarič, Andreja. 2004. Raznoliki pomeni pokrivanja pri muslimankah. *Delta: revija za ženske študije in feministično teorijo* 10 (3–4): 9–40.
- Muttaqun. 2011. *Male Hijab*. Dostopno prek: <http://muttaqun.com/malehijab.html> (13. julij 2011).
- Omar, Ibn Abee. 2007. *Muslim Man's Guide to Style*. Dostopno prek: <http://muslimmatters.org/2007/05/19/muslim-mans-guide-to-style/> (2. junij 2011).
- Pašić, Elvis. 2002. *Islam in muslimani v Sloveniji*. Sarajevo: Emanet.
- Pink, Johanna. 2009. *Muslim Societies in the Age of Mass Consumption: Politics, Culture and Identity between the Local and the Global*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Rahman, Abdoul. 2003. *Men's Dress in islam*. Dostopno prek: <http://www.2muslims.com/directory/Detailed/223911.shtml> (20. junij 2011).
- Rayannes Design*. Dostopno prek: <http://www.rayannesdesign.com.au/> (10. julij 2011).
- Sam, Anej. 2000. *Oblačenje*. Ljubljana: Ekološko-kulturološko društvo Jasa.
- Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Stillman, Kalfon Yedida in Norman A. Stillman 2003. *Arab dress: a short history: from the dawn of Islam to modern times*. Leiden, Boston, Köln: BRILL. Dostopno prek: Google Books.

Tarlo, Emma. 2010. *Visibly Muslim: fashion, politics, faith*. Oxford, New York: Berg Publishers.

Priloge

Priloga A: Vrste tradicionalnih islamskih plaščev, oblek in pokrival.

Vir: Islam Threat (2011).

<p>ABAYA Abaya is an Arabic word for the loose full-length outer garment worn by women to cover the body, arms and legs. It is donned over house clothes, and some styles cover the head as well.</p> 	<p>NIQAB The Arabic word for a veil covering a woman's face, the niqab leaves only her eyes visible. It is generally worn with the abaya.</p> 	<p>BURQA The Afghan-style burqa is a loose garment covering the body and face, with a grill across the eyes that permits a woman to see while keeping her face totally concealed.</p> 	<p>CHADOR A Persian word for the full-length, open cloak worn by Iranian woman and others in the Middle East. It is placed over the head and wrapped around the body; women hold the material closed with their hands or with clenched teeth.</p> 	<p>DUPATTA This long, multi-purpose scarf - often paired with matching shalwar kameez or sari - is loosely draped across the head and shoulders and typically worn by Muslim women in South Asia.</p> 	<p>HIJAB The Arabic word refers to any modest covering worn by Muslim women but is most commonly associated with the headscarf. It comes in a variety of styles.</p>
--	--	--	--	---	---

Vir: Islam Threat (2011).

Priloga B: Muslimanska revija Emel.

Become a *MOSAICA* Community Champion ...

Saturday 30th July 2011 Muslim Lifestyle

emel

Issue... ▼

[Home](#) | [Subscribe](#) | [Latest Issue](#) | [Back Issues](#) | [Comments](#) | [Features](#) | [Life Style](#) | [Life Forums](#) | [Real Lives](#) | [Reviews](#) | [Editorial](#) | [Table Talk](#) | [Reflections](#) | [Diaries](#) | [Competitions](#) | [Offers](#) | [Blog](#) | [Advertise With Us](#)

Riot of Colour

Riot of Colour
The Middle East is often associated with the colour black. Fatema...

Reflections
Comments
Features
Life Style
- Food
- **Fashion**
- Interior
- Garden
- Travel
- Sports
- Gadgets
- Art
- Music
- Motoring
Life Forums
Real Lives
Reviews
Table Talk
Editorial
Diaries
Competitions
Offers

Far Out & Far East - Chinese Inspired Fashion
Milad Ahmed and Aya Bdaiwi both share an interest in The Land of...

Hijabi Fashionistas
Fatema Zehra and two other hijabi fashionistas describe their...

Veiled Elegance
To welcome the month of Ramadan, Fatema Zehra shows Soumaya Tidjani...

Jewellery Box
From dazzling pearls, sparkling diamonds, precious stones and...

Beyond the Sea
This summer, dive into the abyss and explore the wonderful delights...

Flashback - Fashion from the past decade
Make the past fit your future. Keen trend-setters and avid emel...

Scarves Galore

April Showers

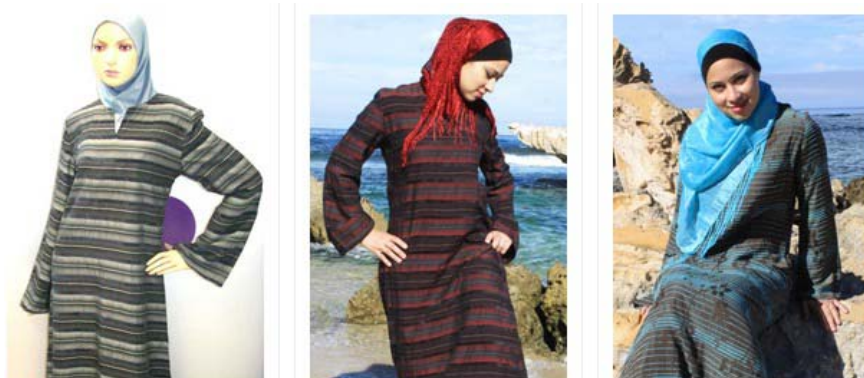

On the Edge

Vir: Emel.

Priloga C: Rayannes Design – islamska spletna trgovina z oblačili.

Abaye:

Vir: Rayannes Design.

Tunike in bluze:

Vir: Rayannes Design.

Priloga Č: Al-Farah – islamska spletna trgovina z oblačili.

Vir: Al-Farah.